

Голові разової спеціалізованої вченої ради
(спеціальність 061 Журналістика) у
Сумському державному університеті, доктору
наук із соціальних комунікацій, доценту,
доценту кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету
Яненку Ярославу Васильовичу

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата філологічних наук,
доцента, доцента кафедри маркетингу Національного університету
харчових технологій**

Федотової Наталії Михайлівни

**на дисертацію Синчака Богдана Анатолійовича
«Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 061 «Журналістика»**

Актуальність обраної теми дослідження. У сучасному суспільстві, де інформація стала товаром, утворилися новітні медіа, скоротився час на передачу повідомлення від журналіста до реципієнта, посилилася конкурентна боротьба ЗМІ за увагу споживача, ускладнилася геополітична ситуація, інтенсифікувалася ІПСО, поширювана державою-терористом, питання журналістської етики набуває чи не найбільшої актуальності.

Боротьба за читача в умовах потужного потоку інформації призводить до нехтування принципами якісної журналістики: публікування необ'єктивної чи неперевіреної інформації, політичної заангажованості, упередженості, маніпуляції – усе це вводить споживача в оману й спотворює реальну картину світу. Особливої актуальності питання суспільної відповідальності журналіста набуло під час повномасштабної війни. Як слушно зауважує автор, «війна

категорично змінила суспільний устрій і багато в чому перевернула звичний порядок речей» (С. 20), що насамперед проявилось в запровадженні інформаційної тиші та посилює увагу до інформаційної гігієни та відповідальності журналістів за зміст продукуюваної інформації. З огляду на вищезазначене, у дисертації автор акцентує увагу на понятті «журналістська деонтологія», яке не ототожнюється із «журналістською етикою», чим конкретизує вимоги до професійного обов'язку журналіста.

У такому розрізі дисертація Синчака Богдана Анатолійовича, яка всебічно теоретично обґрунтовує дефініції деонтологічної складової журналістської етики, узагальнює вимоги до журналіста, вказує на критичні аспекти функціонування медіаринку, зокрема його олігархізацію, є суголосною сучасним реаліям. Запровадження результатів дослідження в науковий обіг, у процес підготовки медіапрацівників і донесення висновків до медійників-практиків допоможе упередити втрату довіри аудиторії до ЗМІ, убезпечити від поширення викривлених фактів та поглибити критичне ставлення журналістів до інформації, зокрема, завдяки широкому використанню фактчекінгу. У глобальному вимірі порушені питання, за словами автора, «є актуальними для інформаційної безпеки держави» (С. 20).

Отже, обрана дисертантом тема «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції» має беззаперечну актуальність і практичну цінність для журналістської галузі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах: 1) науково-дослідної діяльності кафедри журналістики ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», а саме фундаментального наукового дослідження «Журналістика як інструмент суспільного служіння», 2021-2026 рр. (номер державної реєстрації 0121U113030); 2) науково-дослідної роботи кафедри журналістики та філології Сумського державного університету «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи», 2021-2025 рр. (номер державної реєстрації 0121U111164).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дослідженні здійснено комплексний аналіз деонтологічної складової професійної етики журналіста, окреслено низку проблем, які загострилися під час повномасштабного вторгнення російських військ на територію України. Про ґрунтовність розробки теми дисертації свідчать практичні методи, застосовувані автором, зокрема методи моніторингу й моделювання, використані для предметного вивчення досліджуваних явищ. З цією метою залучено широку емпіричну базу наукових досліджень та експертних висновків, а також джерельну базу фактичних даних авторитетних ЗМІ та матеріалів діяльності громадських організацій.

Чітко сформульована мета роботи й зумовлені нею завдання послідовно реалізовані в розділах дисертації, які виструнчено у виважену структуру, котра всебічно характеризує деонтологічні складові.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-методологічні засоби дослідження»*, у якому автор з'ясовує стан дослідження проблеми та окреслює межі понять деонтології журналістської діяльності, представлено вагомий корпус наукових досліджень українських та зарубіжних фахівців зі сфер журналістської етики, соціальної журналістики та філософії. Дисертант слушно робить висновок про те, що описані в роботах науковців попередніх років проблеми професійної етики журналістів варто уточнити сучасними питаннями, «що стосуються перевірки фактів, виправлення неправдивої інформації, антропоцентризму в журналістиці, олігархізації медіаринку, свободи вибору та дій у площині мас-медіа, медіаграмотності» (С. 53), що й стає предметом розгляду.

Варто відзначити й глибину обґрунтування автором теоретичних положень, починаючи від становлення філософської думки античних мислителів щодо етики й моралі, що є підвалиною світоглядної системи європейської цивілізації, і завершуючи сучасними трактуваннями компонентів деонтології журналістики та нормативними документами журналістської

професії. Дисертантом здійснено комплексний аналіз теоретичних складових, тож твердження про те, що проблеми журналістського обов'язку потребують уточнень, не викликають заперечень.

У другому розділі дисертації *«Професійні журналістські цінності: деонтологічні виклики й дилеми»* дисертантом окреслено явище фактчекінгу, яке є невід'ємним для професійної журналістики, особливо в умовах гібридної війни, котру країна-агресор активно вела з 2014 року. За словами дослідника, найбільша платформа розгортання гібридної війни – інтернет (С. 78). Автор наводить вичерпні приклади ознак російсько-української гібридної війни та вказує на їхній зв'язок із верифікацією, окреслює алгоритм перевірки фактів, визначає перелік баз для оперативної перевірки публічної інформації, зокрема й українські фактчекпроекти. За слушним твердженням автора, в умовах активної фази російсько-української війни «верифікація фактів для професії журналіста набуває надзвичайної важливості» (С. 86), що підтверджується збільшенням кількості неправдивих публікацій, поширюваних проросійськими каналами, а отже, і появою нових викликів для журналістів.

Дисертант зауважує, що за ідентифікацією неправдивої інформації має йти її виправлення в українських мас-медіа. Позитивним, на нашу думку, є те, що в роботі визначено ознаки недостовірності новини, алгоритми дій для спростування фейкових повідомлень, схарактеризовано законодавчі й фахові аспекти реагування на поширення недостовірної інформації та окреслено три рівні відповідальності за такі дії.

В одному з деонтологією векторі професійної діяльності в дослідженні розглядається соціальна журналістика на прикладі питань, пов'язаних із військовополоненими. Автор доходить висновку про необхідність удосконалення професійних механізмів висвітлення такого роду проблематики. Це твердження, на наш погляд, є суголосним загальносвітовій тенденції поширення концепції нового гуманізму, яка проявляється й в українському медіапросторі.

У третьому розділі *«Деонтологія журналістської діяльності: чинники*

впливу на формування та розвиток професійних навичок» дисертант розглядає питання олігархізації та офшоризації й доводить, що для української журналістики ці явища є негативними, оскільки редакційна політика медіа стає односпрямованою й не сприяє всебічному поінформуванню аудиторії. Такі «маніпуляції інформацією у мас-медіа спричиняють наступ на свободу вибору, що зумовлює вплив на свободу дій» (С. 168). Ця теза підтверджується автором демонстрацією наслідків інформаційного впливу ЗМІ, що діють в інтересах власника. Важливим, на наш погляд, є наголошення й на технологічному впливі на свободу вибору та свободу дій, спричинене алгоритмами поширення інформації пошуковими системами й соціальними медіа. Варіантом спротиву негативному впливові та поліпшення сприйняття інформації в дисертації запропоновано популяризацію навчання медіаграмотності. Автор наводить у приклад статистику підвищення інформаційної притомності громадян після запровадження курсів медіаграмотності упродовж 2014-2021 років, що демонструє позитивну динаміку й дає змогу прогнозувати подальше поліпшення результатів.

Висновки в роботі чіткі, виважені, не суперечать змісту розділів дисертації та вповні розкривають завдання, сформульовані автором для досягнення мети.

Загалом дисертація відповідає вимогам освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика», має належний рівень обґрунтованості заявлених положень.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Достовірність результатів дисертаційної роботи зумовлена залученням широкого емпіричного матеріалу та належним опрацюванням досліджень, що відповідають заявленій темі дисертації та дотичні до неї. Здобуті дисертантом результати свідчать про наукову новизну й теоретичну цінність напрацьовань для журналістикознавства. Так, науковцем уперше здійснено цілісний підхід до вивчення, синтезу, аналізу та оцінки журналістського обов'язку в розрізі професійної етики журналіста, унаслідок чого виокремлено деонтологію

журналістської діяльності як розділ журналістської етики та обґрунтовано елементи деонтології журналістики. Завдяки комплексному дослідженню деонтологічної проблеми дисертантові вдалося вдосконалити розуміння сутності базових понять дослідження («журналістська етика», «мораль», «журналістська деонтологія»), а отже, і розширити поняттєвий апарат дослідження проблематики журналістської етики. У дисертації набули подальшого розвитку теоретичні та практичні підходи до вивчення журналістської етики, а саме виокремлення в ній деонтологічної складової.

Вагомим внеском дисертанта вважаємо вперше здійснене окреслення зв'язку між компонентами професійних журналістських цінностей та чинниками, що впливають на дотримання професійних етичних норм. Саме це дало змогу визначити методологічні засади вивчення деонтології журналістської діяльності, зокрема й щодо професійного обов'язку, а також розробити рекомендації щодо вивчення деонтологічних викликів і дилем, які постають у межах функціонування професійних журналістських цінностей.

Дотримання вимог академічної доброчесності.

Вивчення тексту дисертації Синчака Богдана Анатолійовича засвідчило дотримання ним вимог академічної доброчесності. Цей висновок підтверджується й результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації про те, що в роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (протокол перевірки роботи на плагіат системою Unicheck від 16.02.2023 р.). Робота містить посилання на згадані в тексті джерела інформації, у випадку використання тверджень, розробок, відомостей та ідей інших дослідників дотримано вимоги норм законодавства про авторське право. Усі посилання оформлені коректно та не мають ознак плагіату.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Рівень апробації дослідження не викликає сумнівів, адже основні положення дисертації викладено у 27 наукових публікаціях. Десять статей цього переліку опубліковано дисертантом одноосібно у фахових виданнях,

рекомендованих МОН України, три статті – в іноземних виданнях, дві з яких у співавторстві. Високий рівень проведеного дослідження засвідчено й п'ятьма публікаціями у виданнях, індексованих у наукометричній базі «Web of Science» (у співавторстві), трьома публікаціями в колективних монографіях (у співавторстві). Праці апробаційного характеру упродовж 2018-2021 років опубліковано й у шести збірниках міжнародних науково-практичних конференцій, проведених в Україні.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Результати, здобуті Синчаком Богданом Анатолійовичем, мають суттєве значення для розвитку й зміцнення українського журналістикознавства, яке нині активно дистанціюється від російського впливу, зокрема й у плані наукових розробок. Матеріали дослідження актуальні, пов'язані з вивченням проблем журналістського обов'язку, верифікації фактів, виправлення неправдивої інформації, соціальної журналістики, медіавласності, медіаграмотності тощо.

Порушені дисертантом проблеми деонтологічної готовності журналістів до виконання своїх професійних обов'язків та розуміння меж професійної відповідальності медійників за надання інформації дозволило авторові визначити роль журналістської етики у становленні журналіста-професіонала. Такий підхід свідчить про те, що результати дисертації можуть використовуватись у навчальному процесі як доповнення до курсів, пов'язаних із журналістською етикою, або як окрема дисципліна.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, викладеним у тексті дисертації. Синчаком Богданом Анатолійовичем окреслено основні результати, які повною мірою відповідають тексту роботи. Анотації відповідають чинним вимогам до змісту, подані українською та англійською мовами.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Визнаючи наукову цінність та практичне значення дисертації, вважаємо за потрібне дисертантові під час захисту дати додаткові пояснення на питання, які, на наш погляд, потребують уточнення, а отже, зможуть поглибити положення, задекларовані в тексті дослідження, а саме:

1. З огляду на дотаційність медіа та їхню економічну збитковість, а отже, і неминучу залежність редакційної політики від інвестора, які дії ви б могли запропонувати для унеможливлення подачі упередженої інформації?

2. У дисертації проблема антропоцентризму в мас-медіа розкрита на прикладі військовополонених. А які ще приклади реалізації антропоцентризму можете навести? І що, на вашу думку, може набути значущості в найближчій перспективі?

3. У висновках і кілька разів по тексту зазначено, що журналістська деонтологія є розділом професійної етики, що спрямований на вивчення питань журналістського обов'язку. Тож прошу уточнити, чи обмежується журналістська деонтологія лише спрямуванням на вивчення питань журналістського обов'язку, чи існують ще якісь аспекти?

Водночас хочемо запевнити, що представлене дослідження справляє позитивне враження та заслуговує на високу оцінку, а винесені запитання носять уточнювальний характер, тож допоможуть дисертантові продемонструвати глибину опрацювання заявленої проблеми.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Аналіз дисертації Синчака Богдана Анатолійовича «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції» дає підстави стверджувати, що на захист подана самостійна ґрунтовна наукова робота, яка має беззаперечну цінність для розвитку науки й розставлення правильних пріоритетів у підготовці журналістів, що своєю чергою спричинить позитивні зрушення в українському медіапросторі в окреслених у дисертації напрямках.

Вважаємо, що за актуальністю дослідження, новизною, обґрунтованістю теоретичних положень, а також практичною цінністю отриманих результатів

дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Синчак Богдан Анатолійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри маркетингу
Національного університету
харчових технологій

Н. М. Федотова

